

Fulls de la Revista

Sumari

Recordant el penúltim record
PEP VILA

Quatre poemes
RICARD CREUS

Del logos al ludus
ORIOL PONSATÍ

Herois despullats
MOISÈS DE PABLO

Marques de Biblioteca
DOLORS NOGUER

Il·lustracions
ESTHER BOIX

Esther Boix, il·lustradora d'aquests Fulls, és llicenciada per l'Escola Superior de Belles Arts de la Universitat de Barcelona. El curs 1953-54 va obtenir una beca del govern francès per completar els seus estudis a París. El 1967, a més de pintar i exposar, s'inicià en l'ensenyament de l'art al Taller de Plàstica de l'ARC, fundat conjuntament amb Ricard Creus. L'any 1992, l'editorial Àmbit va publicar una monografia-catàleg de la seva obra completa. Ha escrit diferents textos sobre plàstica i el tractat *De l'Art Modern*, publicat per Polígrafa en tres volums. L'any 1999 la Generalitat la declarà Premi Nacional per la seva trajectòria com a pintora i ensenyant de les arts visuals.

Recordant el penúltim record

Pep Vila

— REORDENO UNS LLIBRES DE LA BIBLIOTECA. EN UNA SEGONA filera d'una prestatgeria retrobo algunes lectures de la meua primera joventut, d'aquelles que provoquen una nosa profunda dins del cervell, una emancipació de la consciència: Salgari, Scott, Defoe, A. Dumas —la novel·la del qual *El comte de Montecristo* Umberto Eco qualifica d'apassionada—. La petja d'aquests autors em reobre involuntàriament les arestes d'un passat remot, perquè aquestes lectures desordenades pertanyen a una edat en la qual busques en els llibres models d'identificació més que una satisfacció immediata, una veritat per damunt de la imaginació despullada. Tots els llibres són somnis ja somniats. Tot mirant algunes d'aquestes portades descolorides em vénen a la memòria unes paraules d'Unamuno, el qual afirmava que l'adolescència és aquella edat en què les lectures es fan carn.

— Dos dels més importants etimologistes catalans, F. de B. Moll i Joan Corominas, consideren que *tafaner* i *tòfona* tenen la mateixa arrel. *Tafaner* (del llatí *tabanus* amb la variant *tafanus*, vegeu l'italià *tafanare*, 'picar com el tàvec'), 'persona curiosa, a qui li agrada saber coses dels altres', podria ser una variant del mot *tofoner*, referit al gos que encuriosit busca l'or negre de les tòfones.

— A fil de fosca, injustament, em vaig enfadar amb X. L'endemà, passada la meitat del dia, quan tot s'havia desinflat, vaig entendre que la passió per un assumpte trivial pot dur-nos a la ruïna. Quin favor m'hagués fet en aquell moment dur plom a les ales, el dubte fred i prudent, la joia més preuada de l'escepticisme!

— Estira'm del grumoll de la boira. Amb tensió de xiscle crida'm i em donarà ales per sortir-ne.

— Dionisios, el déu de l'embriaguesa, triomfa perquè tothom busca desesperadament el valor epidèrmic dels sentits enganyosos, fins i tot els que prometen la tècnica, les pastilles d'èxtasi o el fum descolorit de l'herba. No hi ha erotisme sense un minut de poesia. Tot allò que és ple ara va massa buit. Passada, però, la ressaca que ofereix aquest vi novell, quan vas de baixada, costa de tornar a l'aigua de la fermesa, ni que fos dura per agafar-la entre les mans.

— De vegades els febles, els trencats per la vida, són els qui et guanyen la partida. Demanen temps per acomplir això o allò que t'han promès perquè saben que certes respostes sol·liciten un ajornament, molta habilitat per mantenir aquest *impasse*.

— Parlava de pressa, molt de pressa. Un piano de paraules.

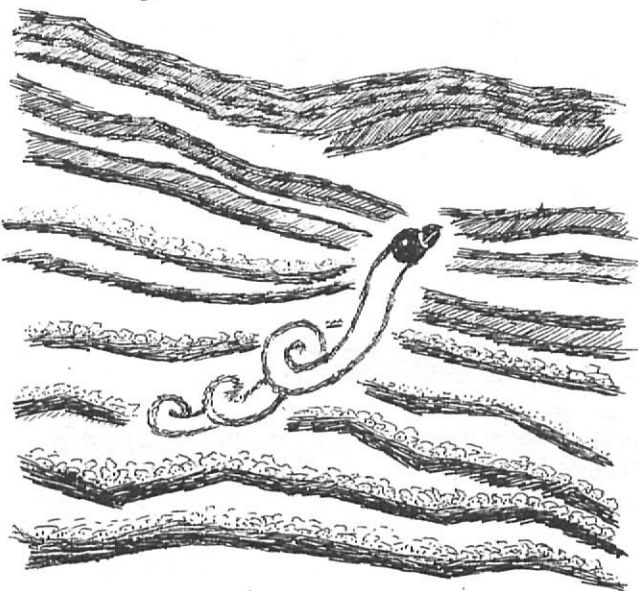
— X fou un alumne que assegut a l'aula s'escapava cap a regnes imaginaris com una fuita de gas incontrolada. El seu somni era arribar a passar el curs sense tenir-ne consciència, llançat al llit infecte del *passotisme*.

— Més d'una vegada m'he queixat de la insolvència de la cultura catalana. El mercat és tan escarransit que no et deixa lluitar pel teu pinso diari. Un dels pocs editors que paguen m'envia una liquidació de sis-centes pessetes pels drets d'autor d'un llibre de poesies. A més d'haver-li de retornar el comprovant signat, no adjunta cap taló. Les comissions i despeses bancàries per cobrar-lo fora de Barcelona es mengen bona part de la barata i minsa remuneració. Potser amb els drets de dos o tres exercicis acumulats podrem regalar-nos amb un menú reglat. L'ofici de lletres —deia Jules Renard— «est tout de même le seul où l'on puisse sans ridicule ne pas gagner d'argent».

— X és una dona amb color, de pell d'un or fosc mal·leable, amb temperament, enemiga de fatalitats i de dramatismes escenogràfics. Com a persona assenyada i d'esperit independent que és, procura racionalitzar les seves experiències, buscar l'arrel més pregona que guia tots els seus actes. Fa uns anys que va fer un bon casament amb Y. És en aquesta felicitat que es confessa satisfeta, més enllà de la visió purament material de les coses. Passada, però, la primera ombra de joventut, ara li ha sortit una esquerda interior a la consciència motivada per l'aparició d'un tercer en discòrdia que se la mira amb ull enamorat. Després d'una freqüentació constant, l'home, seduït pel seu atractiu, ha vist en ella qualitats molt enciseres, confirmacions de naturalesa comuna d'aquelles que fan bé a l'ànima. Els dos tenen una relació franca. No es fan promeses ni obligacions, tal com diu aquell versicle de l'Eclesiastès: «Llença el teu pa sobre les aigües, perquè a la llarga el retrobaràs».

La dona té un cor fortificat, que desitja, que vol donar amb confiança un cop assimilada aquesta nova presència, tot i que els convencionalismes socials, les càrregues feixugues de l'esperit la subjecten amb una potent brida perquè aquests nous horitzons atempten contra l'ordre secularment establert. Per tot això, quan

PISCICULUS

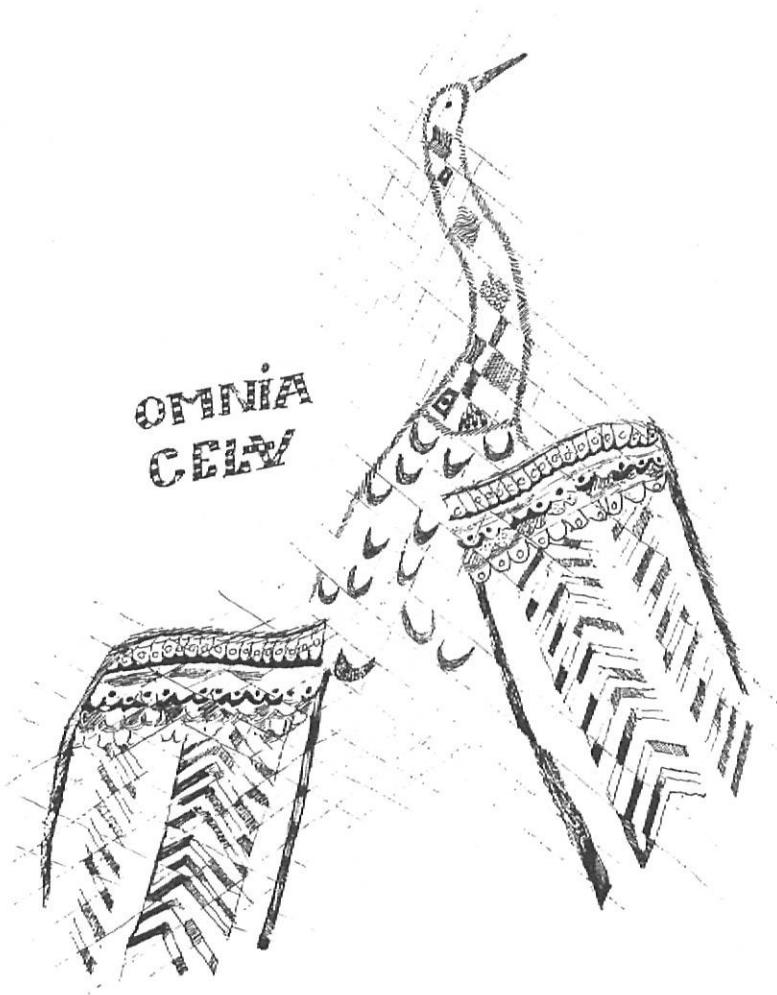
defalleix en els braços de l'altre, evita de nodrir massa el seu plaer, no fos que aquesta altra coneixença hipotequés la seva voluntat. Rere l'embolcall d'un ésser previngut hom accedeix a un interior que et duu a l'infinit. Encara que la naturalesa tendeix a l'ocultació dels nostres actes, no amaga, en privat, una voluptat legítima, una avidesa per assaborir plaers emocionats, l'amor que li ha entrat lleuger com una ànima. Sap com ningú d'introduir-te dins del seu cor, *mostrar el gust que procura*. Llavors veus a les seves nines una brillantor, un benestar momentani que irradia aprovacions.

De vegades, però, en moments de lleure, s'interroga. Més que sentir-se torbada pels sobresalts de la virtut, la rosega el desassossec de trobar-se en fals, com si portés una oculta pedra a la sabata. Montaigne reescriu aquella anècdota de Plutarc, la d'una parella de romans que només mostraven qualitats exteriors fins que per una discòrdia aparegué un defecte ignorat. En un moment de la conversa amb uns amics el patrici respongué: «Mireu aquesta sabata. Oi que està ben feta? Però només jo sé on fa mal».

— Josep Pla reporta en el seu llibre *Girona, un llibre de records* que al carrer de la Neu hi havia les cases de menjars més populars i acreditades de la ciutat, i els dissabtes, dia de mercat, s'hi concentraven pagesos rics, ramaders, funcionaris i militars, passavolants, etc. L'escriptor Joan Mínguez va deixar escrit en una oda pamfletària que la Girona d'aquella època era «gris de caserna i negre de sotanes». Entre d'altres plats hom podia tastar l'oca amb naps, el *platillo*, l'estofat de toro, el bou a la doba, etc. La doba, un plat estès pel Llenguadoc i per Catalunya, prové del mot *adobar*, 'estovar una menja'. Es tracta d'un estofat de bou, cuit a foc lent, amb varietat d'hortalisses, cansalada, herbes aromàtiques i una mica de vi negre. En occità s'anomena «buòu a la dauba».

— Un dels problemes que té l'escriptor quan vol posar-se a la feina és el de la invenció formal, el llevat de l'estil. En aquest punt la inspiració més que un do dels déus és un problema. Només el que s'hi troba sap de les dificultats per copiar-se l'ànima, per refer l'eco de la vivència que sura a la ment en el pas a la forma continguda en una frase, argamassa de mots, on l'esperit de l'autor ha de fer acte de presència de la millor manera possible.

— Jo que tinc una certa tendència als estats malenconiosos, recordo bé com aquest globus, que provoca un cert estat d'embadaliment, una *lanqueur*, s'infla a la tardor. La malenconia és un sol que escalfa per una absència o per un dol. Mentre que la nostàlgia és la reivindicació d'un paradís perdut, la malenconia és més un exili interior, la presó d'un passat imaginari, un

viure autònom fora de la realitat. Una vegada que parlava amb un amic d'aquesta aptitud per conrear aquest ritualisme, aquesta vida de segona mà que aboca al nihilisme, el tedi de Tristany, em va dir que aquest estat d'ànim li recordava aquella tristesa esvaïda postcoital.

— Sempre que els diaris i la televisió ens mostren un episodi de violència gratuïta, una desviació que no té aturador, penso en aquella pel·lícula de Stanley Kubrick *La taronja mecànica*. Recordo la impressió i l'angoixa d'algunes escenes quan, a la meua adolescència, la vaig anar a veure a Perpinyà. El títol del film sempre m'ha tingut intrigat. Ara fa quatre dies que en un diccionari d'argot anglès vaig comprovar que en el llenguatge *cockney*, quan un fet és rar, quan a una situació s'aplica una llei mecanicista, sense contrast, hom diu: «això és tan rar com una taronja mecànica». La violència sense solta ni volta del protagonista de l'obra fa la impressió de ser obra d'una ment perversa i malaltissa, inspirada en una proveta de laboratori, com una impossible taronja mecànica. A les nostres latituds, i davant un fet semblant, potser parlàriem de la raresa d'obtenir un ou sintètic.

— Metàfores fluvials. A Vic vaig sentir una vegada: «Passat el riu, Déu te guiu», frase proverbial que ara trobo en un conte de Martí Genís i Aguilar. Potser significa que passat el perill més gros —el riu és vist com una força impetuosa en la riuada de la vida que sobtadament avança—, Déu ja t'empararà. A Pineda, quan les dones tornaven a casa, ganudes i cansades de rentar a les rieres i safareigs públics, i l'home els esperava a casa amb el

més calent a l'aigüera, hom deia: «Quan la dona ve del riu, es menjaria el seu home viu». Borges deia que les metàfores del temps i del riu són de les més antigues que ha combinat amb èxit la humanitat.

— Arran d'una sèrie de televisió espanyola que donava la versió de l'obra per capítols, la meva mare, encuriosida, tenia ganes de llegir la novel·la de Clarín *La Regenta* sense les interferències del filtre televisiu. A propòsit d'aquest gust per la lectura vam quedar que li regalaria el llibre. Dominat, però, per la pressa o per la inconsciència, sempre trobava excuses, allargava el compromís contret. Tot eren ajornaments de mal pagador. Uns mesos després, mentre ella agonitzava en una clínica i havia entrat en un somnambulisme del qual no es despertaria mai més, vaig veure aquesta obra damunt de la tauleta de nit de la seva habitació. La meva germana havia portat el llibre per llegir-lo en aquelles llargues hores d'espera tensa que semblaven infinites. En aquell moment, més que mai, vaig adonar-me que havia fet tard, em sentia un mal fill. Ara, sempre que veig aquest llibre en un lloc o altre m'interrogo, altra volta, sobre la meva deslleialtat, la meva sol·licitud penosa. Trobo en la meva ànima la ferma convicció d'haver-me equivocat.

— Durant un parell o tres d'anys vaig tenir de veí dels meus pares l'artista i pintor Enric Marquès quan vivia, malalt, hostatjat a casa la seva germana, al carrer Francesc Rogés de Girona. Recordo que per distreure'l de tantes cabòries li portava, sovint, llibres i revistes. Quan mostrava ganes de rebre'm, em parlava amb la mà davant de la boca. Gairebé no se l'entenia. S'havia aprimat molt i la dentadura postissa li ballava com els batents mal ajustats d'un finestral. Aquest contratemps unit a molts altres desenganys provocats, en part, per les obstinacions, li produïen

un gran desfici interior. Podria explicar moltes anècdotes de la seva baixada als inferns, de la seva vida monàstica a l'estudi de can Caldes de Llagostera. Recordo que quan tenia deu o dotze anys va portar-nos a mi i al seu nebot a visitar les barraques de Montjuïc, realitat aquesta que als anys 60 va deixar pintada en una sèrie de guaixos sobre paper. Per a dos nois que entràvem a la pubertat va ser un cop de puny molt fort descobrir, per primera vegada a la vida, tots els mals plegats, la misèria de les primeres onades immigratòries que s'establien en barraques o en coves en els contraforts del castell.

L'Enric era un home de mitjana estatura, tirant a baix. Tenia la cara rodona, les celles potents, el nas recte i ben format, els

ulls diàfans, encesos d'una força captivadora. Era un home tònic, d'una gran simpatia. Quan te'l trobaves pel carrer, al vestibul de l'estació mentre esperava l'autobús per anar a Llagostera, feia l'impossible per comprometre't amb les seves opinions sobre política, art, cultura, principis aquests que defensava amb vehemència, amb l'alteració de la massa sencera i sòlida del seu cos i veu, gesticulant amb les mans. Com que entenia la vida com una confrontació, t'interrogava sobre fets diversos amb una dialèctica demolidora. Passat aquest primer tràngol, quan apreciava que eres de la seva corda, que l'entemies, se li entelava l'ànima de viva emoció, et convidava en conversa amable i descordada a beure en el pou pregon dels seus neguits.

— Hi ha qui diu que Giorgio de Chirico executava una pintura metafísica, poblada de maniquís i de figures superrealistes perquè recordava, angoixat, la solitud i la catàstrofe bèl·lica de la Primera Guerra Mundial, que va viure de prop. Aquest univers destructiu va tornar a entrar en crisi, es repetí, doblat de crueltat i de feresa, durant la Segona, en els camps d'extermini nazis. En aquells centres d'internament existia una veritable jerarquia de l'espècie humana sobre la qual es basava la destrucció. El darrer graó d'aquesta irracional escala de valors es reservava als jueus i gitanos que anaven destinats als cremadors. Els soldats de la SS no anomenaven «cadàvers» o «cossos» els executats, sinó que per raó de la seva raça o condició els designaven amb el nom de *Figuren*, figures, maniquís, simples espectres d'una massa, tal com se'ls havia afigurat unes dècades abans aquell pintor italià, que pintava les teles per disminuir les proporcions del seu dolor, per escapar-se d'un món d'angoixes.